

УДК: 632.931

ОБҐРУНТУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ПОСІВІВ ФЕНХЕЛЮ ЗВИЧАЙНОГО ВІД ШКІДНИКІВ

Макуха О.В., кандидат. с.-г. наук

olga_ovm@ukr.net

ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»

Постановка питання. Фенхель звичайний (*Foeniculum vulgare* Mill.) – одно-, дво- або багаторічна трав'яниста рослина родини селерові (*Apiaceae*).

Фенхель – перспективна культура широкого спектру напрямів використання та високого потенціалу прибутковості; цінна пряносмакова, ефіроолійна, лікарська, медоносна та декоративна рослина.

Традиційно фенхель культивують у помірних за кліматом західних областях України. В останні роки у зв'язку з налагодженням виробництва вітчизняних лікарських препаратів, косметичних засобів, зростанням популярності фенхелю в кулінарії та народній медицині спостерігається значний попит на сировину і, як наслідок, необхідність розширення традиційних меж його вирощування.

Важливою передумовою успішного впровадження фенхелю звичайного в культуру на півдні України є визначення видового складу шкідників у посівах, особливостей їх біології, узгодження розвитку та періодів найбільшого шкодочинного впливу з фенофазами фенхелю. Дослідження видового складу та динаміки популяції шкідників дозволить передбачити та мінімізувати можливі ризики при вирощуванні культури, розробити ефективні механізми регулювання шкодочинного впливу до господарсько-невідчутного рівня.

Виклад основного матеріалу. Польові дослідження та фітосанітарні обстеження посівів проводили у 2011-2017 роках на базі Херсонського обласного державного центру експертизи сортів рослин, ФГ “Фентезі” Великоолександрівського району Херсонської області з дотриманням загальноприйнятих методик.

Для багатьох шкідників фенхель звичайний – цінна кормова рослина. Це зумовлено особливостями онто- та морфогенезу культури, а також специфікою її хімічного складу. Посіви фенхелю є важливою ланкою трофічних ланцюгів багатьох фітофагів. У посівах відбувається розвиток літнього покоління (другого або третього) різних видів шкідників, проходить додаткове живлення комах з метою набуття доброго фізіологічного стану перед зимівлею. Посіви фенхелю можуть заселяти та пошкоджувати різноманітні комахи, які за харчовою спеціалізацією належать до полі- та олігофагів.

Специфічний видовий склад шкідників фенхелю на півдні України можна буде вважати сталим та сформованим за умови насичення культурою посівних площ регіону у часі та просторі, попередні висновки можна зробити вже після кількох років вирощування. На підставі спостережень можна визначити ймовірні ризики та розробити заходи для їх попередження.

Щільність заселення посівів шкідниками на початку досліджень була

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В РОСЛИННИЦТВІ
наукова інтернет-конференція (15 травня 2018 р.)

незначною, спостерігалось поступове збільшення чисельності та розширення переліку видів комах, пошкодження рослин носило локальний характер та не представляло загрози з господарської точки зору. Потенційно найбільш небезпечними для посівів фенхелю звичайного є ґрунтові шкідники (чорниші, ковалики), зонтична міль, коріандровий насіннеїд, клопи, попелиці. Протягом вегетаційного періоду фенхелю можна виділити два критичних періоди по відношенню до шкочинної активності фітофагів, які істотно різняться за характером пошкодження рослин.

Від сходів до формування двох пар справжніх листків (третьа декада квітня – друга декада травня) рослини характеризуються повільним ростом та розвитком, значну загрозу для посівів представляють ґрунтові шкідники (імаго та личинки чорнишів, коваликів). Пошкоджені в цей період молоді рослини гинуть, зменшується густина стояння, а отже, і продуктивність посіву.

У період генеративного розвитку рослин (з третьої декади червня по третю декаду серпня – першу декаду вересня), шкоди посівам завдають попелиці, зонтична міль, клопи (зонтичний, смугастий, прикрашений), коріандровий насіннеїд. Даний період триває від появи суцвіття на центральному квітконосному пагоні до досягання плодів і включає фази бутонізації, цвітіння, формування плодів та набуття ними стиглості. Шкочинний вплив проявляється у втратах врожаю та погіршенні його якості, шкоди зазнають переважно генеративні органи рослин.

Розробка сучасної екологічно безпечної системи захисту посівів фенхелю від шкідників є надзвичайно актуальною проблемою у зв'язку зі специфікою використання виробленої лікарської сировини, тривалим розтягнутим цвітінням, відвідуванням посівів бджолами та заселенням ентомофагами.

Ефективний захист посівів фенхелю можливий лише при систематичному застосуванні комплексу профілактичних заходів:

- дотримання сівозміни, повернення посіву на попереднє місце не раніше, ніж через 4-5 років;
- просторова ізоляція посівів фенхелю та інших культур родини селерові не менше 3-4 км;
- посіви фенхелю небажано розміщувати біля лісів та лісосмуг;
- систематичне знищення бур'янів, особливо зонтичних та хрестоцвітних;
- проведення оранки, своєчасне внесення збалансованих норм добрив;
- виконання сівби в оптимальні, стислі строки, використання здорового посівного матеріалу;
- своєчасне, без втрат збирання врожаю у стислі строки; старанне очищення насіння;
- ретельне знищення післязбиральних решток.

Висновки. Таким чином, у захисті посівів фенхелю від шкідників пріоритетним напрямом повинно стати застосування профілактичних організаційно-господарських та агротехнічних заходів з метою створення сприятливих умов для росту та розвитку культурних рослин, реалізації природних механізмів саморегулювання агроценозу.